

Петрига О. М., к. е. н., доцент

Інститут інтегрованих форм навчання НМетАУ.

Прус Ю.О., к. е. н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЛІ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ ЗА КАТЕГОРІЯМИ ГОСПОДАРСТВ

Основним резервом збільшення виробництва продукції в аграрних підприємствах в сучасних умовах господарювання є подальше підвищення ефективності використання землі.

Ефективність виробництва (використання землі) – це узагальнене і повне відображення кінцевих результатів використання засобів, предметів праці і робочої сили на підприємстві за певний проміжок часу. Підтримання належної ефективності діяльності підприємства є однією із основних функцій управління підприємством. Економічна ефективність показує кінцевий корисний ефект від застосування засобів виробництва і живої праці, а також сукупних їх вкладень. Ефективність – здатність забезпечувати результативність (ефект) процесу, проєкту, тощо, обчислюють як відношення ефекту (результату) до витрат, що забезпечили цей результат. Підвищення економічної ефективності виробництва сприяє зростанню доходів підприємства, що є основою його розширення і вдосконалення, підвищення оплати праці, поліпшення умов праці і добробуту працівників. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва визначає результативну діяльність працівників господарства по виробництву матеріальних благ, необхідних суспільству на основі використання його виробничих ресурсів (землі, засобів виробництва, трудових ресурсів) та інтенсифікації всіх галузей. Мірилом результативності виробництва є сукупність найважливіших економічних показників, які визначають використання трудових ресурсів, виробничих фондів, землі, капітальних вкладів та ін. Для визначення економічної ефективності використання землі (земельних угідь) використовують такі найважливіші показники:

- виробництво основних видів продукції на 100 га сільськогосподарських угідь – характеризує рівень, інтенсивність використання землі, як основного засобу виробництва. По рослинництву і свинарству вихід продукції розраховують на 100 га ріллі, скотарству, вівчарству і кормо-виробництву – на 100 га сільськогосподарських угідь, птахівництву – на 100 га зернових культур;

- виробництво валової продукції, валового і чистого доходу (в грн.) на 100 га сільськогосподарських угідь або розмірної площі характеризує загальну ефективність використання землі.

Земля – це основний засіб виробництва, головне багатство кожного аграрного підприємства. Саме від ефективності використання землі в аграрних підприємствах в значній мірі залежить стан виробництва сільськогосподарської продукції, економічна і продовольча безпека країни та добробут її населення.

На цей час загальний рівень споживання продовольчих продуктів залишається на 10% нижче від мінімального необхідного споживання найшнінших продуктів, що містять білки тваринного походження – на 20%, плодів, ягід і винограду – на 40%. Така ситуація є прямою загрозою для продовольчої безпеки країни.

Проблема відновлення нормального забезпечення населення України в продуктах харчування, особливо м'ясом і м'ясопродуктами, молоком і молочкопродуктами та ін. є винятково актуальною й гострою. Задоволення такого попиту в сучасних умовах є досить проблематичне, враховуючи різке скорочення поголів'я худоби і значиний спад виробництва продукції, нжсамперед у сільськогосподарських підприємствах, а тому актуальність вибраної нами теми дослідження не викликає сумніву.

Як відомо, головним завданням аграрних підприємств є задоволення потреб населення в продуктах харчування, а промисловості – в сировині. Головним завданням у рослинництві є подальше збільшення виробництва зерна, технічних культур, овочів, картоплі і кормових культур на основі впровадження передової агротехніки їх вирощування, підвищення ефективності використання мінеральних і органічних добрив, впровадження комплексної механізації виробничих процесів та раціональної організації праці.

Головним завданням у тваринництві є забезпечення збільшення виробництва м'яса, молока, яєць, півни та інших видів продукції на основі підвищення продуктивності худоби і птиці, зростання поголів'я, ефективного використання кормів, поліпшення умов утримання тварин, їх годівлі та удосконалення племінної роботи. Вирішення цієї задачі в значній мірі залежить від ефективності використання землі в аграрних підприємствах. А тому при цьому головна увага має приділятися раціональній організації використання земельних угідь в аграрних підприємствах на основі впровадження наукової системи землеробства, яка передбачає інтенсифікацію землеробства, відповідає ґрунтовим і кліматичним умовам господарства, з метою одержання найбільшої кількості високоякісної продукції при наявному виробничому потенціалі і з мінімальними сумарними витратами на її одииницю. При цьому слід відмітити, що з економічного погляду краще, коли показники виробництва продукції на 100 га землі зростають за рахунок підвищення продуктивності землі і тварин.

Ефективність використання землі в сільськогосподарських підприємствах та в господарствах населення України за 2008-2011 р. р. наведено нижче в таблиці. Аналіз стану ефективності використання землі в зазначених підприємствах за аналізований період, свідчить про збільшення обсягів виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах по рокам всіх видів продукції і більш швидкими темпами, ніж в господарствах населення.

Так, виробництво зернових культур на 100 га ріллі в 2011 р. в порівнянні з 2008 р. зросло майже в 1,2 рази або на 307,6 ц., насіння соняшнику – більше ніж в 1,5рази – на 128,9 ц, а виробництво цукрових буряків – майже в 1,6 рази – на 333,7 ц.

По цим видам продукції сільськогосподарські підприємства мають значну перевагу у виробництві їх в середньому за 3 роки: зернових культур – майже в 2.1 рази більше, соняшнику – в 2.7 рази більше, цукрових буряків – більше ніж в 5.3 рази. В господарствах населення за цей період зменшилося виробництво буряків на 9 ц., свинини – майже на 8 ц. та мяса яловичини і телятини – на 3 ц. При цьому виробництво зернових культур збільшилося на 79.4 ц., насіння соняшнику – майже на 9 ц., картоплі – на 315.1 ц., олівів – на 101.4 ц. В середньому за 3 роки господарства населення на 100 га ріллі виробляли більше картоплі – на 1750.8 ц., овочів – на 581.2 ц., молока – на 363.3 ц.

По виробництву валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь як в цілому, так і продукції рослинництва та тваринництва окремо перевага залишається за господарствами населення: всієї продукції вироблено більше на 143.4 тис. грн., продукції рослинництва – більше на 50.4 тис. грн., продукції тваринництва – більше на 93 тис. грн.

Ефективність використання землі в сільськогосподарських підприємствах та в господарствах населення за 2008-2011 р. р.

№	Показники	Одм. вимір.	2008р.	2009р.	2011р.	В серед. за 2008-2011 р.р.
Сільськогосподарські підприємства						
1.	Вироблено на 100 га ріллі:					
	Зернові культури	ц	1995	184.5	2302.6	2047.5
	Соняшника	ц	250.7	266.6	379.6	299.0
	Картопля	ц	20.7	26.7	39.1	28.8
	Овочі	ц	52.6	57.7	80.2	63.5
	Цукрові буряки	ц	559.1	471.2	892.8	641.0
2.	Вироблено на 100 га с.-г. угідь:					
	М'яса яловичини і телятини (у заб. вазі)	ц	5.0	5.5	4.7	5.1
3.	Вироблено валової продукції на 100 га с.-г. угідь:	тис.грн.	183.8	219.4	590.5	331.2
	Рослинництва	ц	123.4	136.6	449.5	236.5
	Тваринництва	ц	60.4	82.8	141.0	94.7
Господарства населення						
1.	Вироблено на 100 га ріллі:					
	Зернові культури	ц	984.3	885.0	1063.7	977.7
	Соняшника	ц	108.7	103.1	117.3	109.7
	Картопля	ц	1679.9	1663.8	1995	1779.6
	Овочі	ц	602.7	627.4	704.1	644.7
	Цукрові буряки	ц	144.4	79.6	134.4	119.8
2.	Вироблено на 100 га с.-г. угідь:					
	М'яса яловичини і телятини (у заб. вазі)	ц	22.3	21.7	19.2	21.4
3.	Вироблено валової продукції на 100 га с.-г. угідь:	тис.грн.	360.1	358.9	704.7	474.6
	Рослинництва	ц	210.2	210.6	439.8	286.9
	Тваринництва	ц	149.9	148.3	264.9	187.7

Таким чином, ефективність використання землі в господарствах населення в порівнянні з сільськогосподарськими підприємствами в цілому є вищою на 30,2%, тобто значно переважає ефективність використання землі в сільськогосподарських підприємствах.

За рисунок підвищення ефективності використання землі в сільськогосподарських підприємствах до рівня ефективності її використання в господарствах населення, виробництво продукції сільського господарства є можливим збільшити в 1,4 рази і довести до 173 466,4 млн. грн., в тому числі продукції рослинництва в 1,2 рази – до 111 773,8 млн. грн., продукції тваринництва в 2 рази – до 57311,5 млн. грн.

Основними шляхами підвищення ефективності використання землі в сільськогосподарських підприємствах і в господарствах населення є такі:

- інтенсифікація виробництва;
- впровадження високопродуктивних сортів і гібридів сільськогосподарських культур та високопродуктивних порід сільськогосподарських тварин;
- впровадження досягнень НТП і передового досвіду;
- економічне стимулювання власників землі і землекористувачів за раціональне використання та охорону земель;
- спеціалізація і концентрація виробництва;
- підвищення рівня кваліфікації працівників аграрних підприємств та ін.

Розглядаючи розвиток господарств населення на перспективу, слід зазначити, що в них є свої проблеми: невеликі розміри землекористування, переважання ручної праці, низька економічна ефективність ведення виробництва. В господарствах населення застосовуються переважно екстенсивні методи виробництва, в них не можна впроваджувати прогресивні технології і сучасні методи ведення сільського господарства. Проте в умовах слабкої матеріально-технічної бази і не стабільного фінансового стану великих сільськогосподарських підприємств, неврегульованості економічних відносин є потреба розвивати такі господарства. Господарства населення, незважаючи на наявні проблеми, все ще залишаються на першому місці серед джерел підтримки матеріального добробуту сільського населення. А тому слід виходити з того, що дана форма господарювання і далі протягом тривалого часу утримуватиме провідні позиції з виробництва основних видів сільськогосподарської продукції. Проте, подальше збільшення господарствами населення виробництва сільськогосподарської продукції, не можна віднести до стратегічних напрямків розвитку сільського господарства в Україні. Пріоритетним напрямком був і залишається розвиток великих сільськогосподарських підприємств, які працюють значно ефективніше.

Розробка і реалізація заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання землі, як в сільськогосподарських підприємствах так і в господарствах населення є важливою складовою програми розвитку сільського господарства в Україні.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2011 рік./За ред. О. Г. Осаулєнка – К: ТОВ «Август Трейд»: 2012 р. – 560 с.
2. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник)./За ред. П. Т. Саблука – К: ІАЕ, 2000 р. -556 с.